

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

КРИВОШЕЯ-ГУНЬКО І.О., аспірант. Білоцерківський національний аграрний університет

Проаналізовано основні чинники конкурентоспроможності виробництва зернових культур в сільськогосподарських підприємствах Київської області та розглянуто динаміку цінових співвідношень на зерно за останні 5 років. Визначено перспективні ринки збуту зернових культур за допомогою розрахунку індексів відносної експортної конкурентоспроможності RXA.

The basic factors of competitiveness of grain production in agricultural enterprises of Kyiv region have been analyzed and the dynamics of price correlations on grain for the last 5 years have been considered. It have been calculated Relative Export Advantage Indexes and the perspective markets of sale of grain have been determined.

Постановка проблеми. У глобалізаційному вимірі є три головні види ресурсів, які визначають перспективи розвитку країн на майбутнє: питна вода, зерно та нафта. Україна має унікальні умови для розвитку зерновиробництва, і саме виробництво зерна має стати перлиною економічної корони нашої держави, що зумовлено наявністю сприятливих ґрунтово-кліматичних і економічних умов для його розвитку, багатокітним досвідом українського селянства у вирощуванні сталих урожаїв зернових культур. Крім того, зернова продукція має важливе народногосподарське та стратегічне значення, адже від рівня виробництва зерна залежить продовольча безпека держави, економіка і добробут населення. Саме тому, проблема забезпечення конкурентоспроможності виробництва зерна є однією з пріоритетних у сучасних наукових дослідженнях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням дослідження конкурентоспроможності українського зерна присвячено ряд наукових праць вчених економістів-аграрників, а саме: В.Д.Андріанова, В.І.Бойка, П.І.Гайдуцького, Б.М.Данилишина, В.А.Кадієвського, А.М.Кандиби, С.М.Кваші, А.П.Кіреєва, А.І.Кредісова, І.І.Лук'янова, С.Д.Мельничука, О.В.Олійника, П.Т.Саблука, В.Ф.Сайка, В.П.Ситника, А.С.Філіпенка, Л.М.Худолія, О.М.Шпичака та багато інших. Проте, окремі питання формування конкурентоспроможного виробництва зернових культур на рівні регіону ще не достатньо вивчені і вимагають поглибленого дослідження.

Постановка завдання. Метою і завданням дослідження є оцінка конкурентоспроможності виробництва зернових культур сільськогосподарськими підприємствами Київської області, та визначення їх конкурентних переваг на світовому ринку зернових культур.

Результати основних досліджень. Найбільш інтегрованою галуззю агропромислового комплексу у світові торговельні відносини є виробництво зерна. Київська область має значний потенціал для перетворення зернового господарства у прибутковий, високоефективний, експортоспроможний сектор економіки. Так, посівні площі зернових культур в сільськогосподарських підприємствах Київської області у 2009 р. становили 64 % від їх загальнообласного показника, частка зерна в загальній вартості продукції рослинництва сільськогосподарських підприємств склала більш як 50 %. За обсягами виробництва зернових культур сільськогосподарськими підприємствами у 2009 р. Київська область посіла третє місце серед регіонів України, поступаючись Полтавській (3189,4 тис. тонн) та Вінницькій (2659,4 тис. тонн) областям, зібравши 2207,8 тис. тонн зернових культур, за середньою урожайністю (39,2 ц/га) – друге місце після Полтавської області (39,6 ц/га) і перевищує середню по Україні (30,4 ц з 1 га).

Експорт зернових культур займає значну частку у загальному експорті аграрної продукції Київщини. Так, у 2009 р. їх частка в експорті продукції рослинництва склала 62,8 %, в загальному обсязі експорту продукції сільського господарства – 14,4 %.

Конкурентоспроможність вітчизняної зернової продукції на світовому ринку має переважно ціновий характер, оскільки українські експортні ціни на зернові культури значно нижчі від світових, що видно з даних, наведених у таблиці 1.

Таблиця 1

**Динаміка цінових співвідношень на зернові культури
(2004-2008 рр.)**

Показники	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
Обсяг виробництва, тис. тонн	2059,4	2003,4	1594	1610	2270,8
Собівартість, USD/тонну	63,4	66,2	86,0	91,3	83,3

Внутрішня ціна реалізації, USD/тонну	89,49	77,48	108,02	150,82	104,67
Обсяги експорту, тис. тонн	91,99	45,6	58,24	3,97	38,3
Експортна ціна реалізації, USD/тонну	136,53	98,49	139,32	294,96	285,35
<i>у % до внутрішньої ціни</i>	<i>152,6</i>	<i>127,1</i>	<i>129,0</i>	<i>195,6</i>	<i>272,6</i>
Обсяги імпорту, тис. тонн	7,7	1,2	2,9	5,9	5,8
Імпортна ціна реалізації, USD/тонну	576,1	1980,28	1843,49	2421,26	3449,77
<i>у % до: внутрішньої ціни</i>	<i>643,8</i>	<i>2555,9</i>	<i>1706,6</i>	<i>1605,4</i>	<i>3295,9</i>
<i>експортної ціни</i>	<i>421,96</i>	<i>2010,64</i>	<i>1323,21</i>	<i>820,88</i>	<i>1208,96</i>
Світова ціна реалізації, USD/тонну	152,1	153,1	180,2	249,8	352
<i>у % до: внутрішньої ціни</i>	<i>170,0</i>	<i>197,6</i>	<i>166,8</i>	<i>165,6</i>	<i>336,3</i>
<i>експортної ціни</i>	<i>111,4</i>	<i>155,4</i>	<i>129,3</i>	<i>84,7</i>	<i>123,4</i>
<i>імпортної ціни</i>	<i>26,4</i>	<i>7,7</i>	<i>9,8</i>	<i>10,3</i>	<i>10,2</i>

Джерело: розраховано автором з використанням статистичних бюлетенів „Зовнішня торгівля Київської області товарами харчової промисловості і сільського господарства за 2004-2008 рр.” (3), статистичних щорічників Київської області за 2005-2008рр. (4) та даних Агентства з питань продовольства і сільського господарства ООН (FAO)(6).

За рівнем витрат на виробництво зернових культур за сприятливих погодних умов Київщина має значні конкурентні переваги на світовому ринку. Так, середня виробнича собівартість зернових культур у 2008 р. склала 625 грн. (83,3 USD) за тонну, що зумовлено низьким рівнем оплати праці аграріїв області, порівняно з розвиненими країнами, мінімальними витратами на внесення добрив, практично повною відсутністю інвестицій на відновлення родючості ґрунтів тощо. Таким чином, з одного боку, низький рівень виробничих витрат дозволяє експортерам продавати зернові культури за цінами, нижчими світових, з іншого – знижує можливості розширеного відтворення в аграрному секторі внутрішнього ринку. За період 2004-2008 рр. експортна ціна 1 тонни зернових культур перевищувала внутрішню ціну в середньому на 75 %, при цьому найбільший ціновий розрив спостерігався у 2008 р. – 180,68 дол. США за 1 тонну, найнижчий у 2005 р. – 21,01 дол. США за 1 тонну. Головною причиною значної різниці між внутрішніми та експортними цінами зернових культур є високі інфраструктурні витрати сільськогосподарських підприємств-товаровиробників зерна та здійснення організованих закупок зерна переважно комерційними посередницькими структурами, які за заниженими цінами вивозять з країни значні обсяги продовольчого зерна.

З іншого боку, експортні ціни українських зернових культур в середньому за 2004-2008 рр. на 20 % менші рівня світових цін. Таким чином, незважаючи на природні переваги зернового виробництва, недосконалість цінового механізму призводить до подвійних втрат вітчизняних зерновиробників: втрат, що виникають внаслідок експорту за цінами, нижчими світових, і втрат від реалізації за цінами, що не відповідають ефективним параметрам відтворення ресурсного потенціалу зернового господарства. З одного боку, низькі ціни вітчизняного зерна є його вагомою конкурентною перевагою на світовому ринку, з іншого, вони руйнують фінансову основу розвитку аграрного сектора внутрішнього ринку зерна, знижуючи конкурентоспроможність продукції безпосередніх виробників і, в кінцевому підсумку, виробничий та експортний потенціал зернової галузі [1].

Крім того, дані, наведені в таблиці, показують, що в цінових співвідношеннях експорту й імпорту зернових культур просліджується стійка тенденція: ціна імпорту зерна є значно вищою ціни його експорту та рівня світових цін, що зумовлено високою вартістю імпорту насіння гібридів кукурудзи, елітних та високорепродукційних сортів пшениці та ячменю сільськогосподарськими підприємствами Київщини. Так, імпортна ціна насіння гібридів кукурудзи у 2008 р. склала 3,5 тис. дол. за 1 тонну, елітного насіння пшениці – 1,07 тис. дол., ячменю – 1,4 тис. дол. за 1 тонну.

Враховуючи викладене, можна зазначити, що експорт зернових культур сільськогосподарськими підприємствами Київської області за цінами, значно нижчими світових, з наступним їх імпортом за цінами вище світових свідчить про втрати області від незбалансованої зовнішньоекономічної політики, а також відсутності національної стратегії регулювання ринку зерна, яка б орієнтувалася саме на державні інтереси та підтримку вітчизняних зерновиробників.

Для оцінки конкурентоспроможності експортованого зерна Київської області на світовому ринку, нами було розраховано індекс відносної експортної конкурентоспроможності (індекс відносних порівняльних переваг) RXA за 2008 р. В результаті проведених досліджень, визначено, що обчислення даних показників дає змогу визначити перспективні ринки збуту зернових культур сільськогосподарськими підприємствами області.

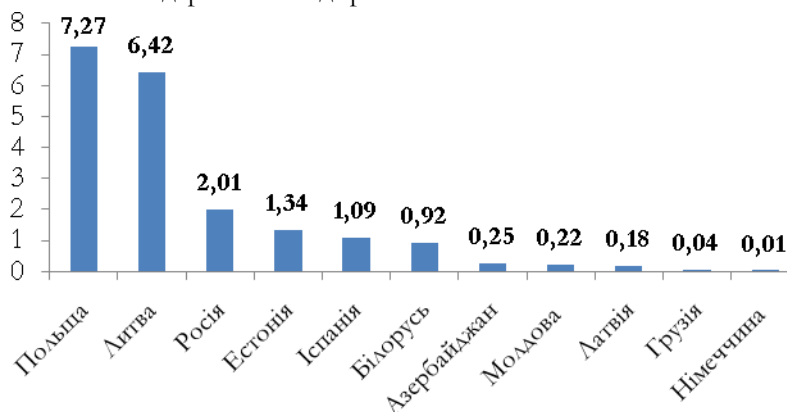

Рис. 2. Індекс відносної експортної конкурентоспроможності (RXA) зернових культур, 2008 р.

Джерело: розраховано автором з використанням статистичних бюлетенів „Зовнішня торгівля Київської області товарами харчової промисловості і сільського господарства за 2004-2008 рр.” (3) та даних Агентства з питань продовольства і сільського господарства ООН (FAO)(6).

Так, зернові культури, які експортувалися до країн СНД мали середнє значення індексу RXA 0,76, а ті, які до країн ЄС – 0,88. Це, означає, що в торгівлі з даними групами країн індекс відносної експортної конкурентоспроможності відповідає нерівності $0 < RXA < 1$, що свідчить про відсутність порівняльних переваг Київської області з даними групами країн в торгівлі зерновими злаками. Зокрема, Київська область не має порівняльних переваг в зовнішній торгівлі зерновими з такими країнами, як Білорусь (RXA=0,92), Азербайджан (0,25), Молдова (0,2), Латвія(0,18), Грузія (0,04) та Німеччина (0,01). З такими країнами як Іспанія та Естонія індекс RXA в зовнішній торгівлі зерновими культурами склав 1,34 і 1,09 відповідно, що свідчить про слабо виражені порівняльні переваги Київської області в зовнішній торгівлі зерновими з даними країнами. Індекс відносної експортної конкурентоспроможності зернових культур має середньо виражені порівняльні переваги на ринках Росії, де RXA дорівнює 2,01, що підтверджує той факт, що російський ринок є традиційним для вітчизняної аграрної продукції. Значні порівняльні переваги в зовнішній торгівлі зерновими культурами Київська область має на ринках Польщі та Литви, де RXA складає 7,27 та 6,42 відповідно.

Наявність порівняльних переваг сільськогосподарських підприємств у виробництві зернових свідчить, що Київщина є аграрною областю та забезпечена потужним ресурсним потенціалом.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Враховуючи викладене, можна відмітити, що конкурентоспроможність вітчизняної зернової продукції – найвагоміший чинник виходу сільськогосподарських підприємств-виробників зернових культур на світовий ринок. Доведено, що конкурентоспроможність зернових культур на світовому ринку має переважно ціновий характер, що зумовлено відсутністю національної стратегії регулювання зерновиробництва, яка б орієнтувалася саме на державні інтереси та підтримку вітчизняних зерновиробників, здійсненням організованих закупок зерна переважно комерційними посередницькими структурами, які за заниженими цінами вивозять з країни значні обсяги продовольчого зерна та високі інфраструктурні витрати сільськогосподарських підприємств. В ході дослідження нами було розраховано індекс RXA, з допомогою якого визначено перспективні ринки збуту зернових культур сільськогосподарськими товаровиробниками Київської області.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку полягають у формуванні ефективних методів управління якістю зернових культур при виході на світовий ринок.

Література.

1. Мазур Н.А. Конкурентоспроможність виробництва сільськогосподарської продукції та основні напрями її підвищення / Н.А.Мазур, М.В.Місюк // Економіка АПК. – 2007. - №2. – с. 123 – 127.

2. Нікішина О.В. Механізм підвищення конкурентоспроможності українського зерна на внутрішньому та зовнішньому ринках / О.В.Нікішина // Труды Одесского политехнического университета. – 2007. – Вып. 2(28). – с.1-6.
3. Статистичні бюлетені „Зовнішня торгівля Київської області товарами харчової промисловості і сільського господарства за 2004-2008 рр.”.
4. Статистичні щорічники Київської області за 2005-2008рр.
5. Федорець Л.М. Управління конкурентоспроможністю агропромислового комплексу на регіональному рівні в умовах інтеграційних процесів / Л.М.Федорець // Економіка АПК: Вісник Білоцерківського національного аграрного університету. – 2009. – Випуск № 65.
6. <http://www.fao.org>